

Kunnskapsdepartement
Pb 8119 Dep

0032 Oslo

Deres dato:
28.01.2008

Deres referanse:
200800545-/KOE

Vår referanse:
2008/104

Vår dato:
29.04.2008

**HØRINGSUTTAELSE - INNSTILLINGEN FRA STJERNØ-UTVALGET,
NOU 2008:3 SETT UNDER ETT**

Vedlagt oversendes høringsuttalelse fra Norges Handelshøyskole.

Med vennlig hilsen

Jan I. Haaland
rektor

Ragnar Fagereng
adm. direktør

NOU 2008:3 Sett under ett - ny struktur i høyere utdanning - høringsuttalelse fra Norges Handelshøyskole

1. Innledning

Utvalget som ble oppnevnt for å utrede ny struktur i høyere utdanning har hatt et vidtrekkende og viktig mandat, og har levert en innstilling som gir en bred og solid beskrivelse av viktige utviklingstrekk og utfordringer i norsk høyere utdanning og forskning. Med tittelen ”Sett under ett” gir innstillingen klart inntrykk av at utvalget har tatt et helhetsperspektiv på norsk høyere utdanning – og det er en styrke ved innstillingen. Samtidig kan man si at nettopp dette perspektivet også er innstillingens svakhet. Gjennom å legge stor vekt på noen generelle utviklingstrekk, har innstillingen i sin situasjonsbeskrivelse oversett mye av det mangfoldet og den positive utvikling som skjer i store deler av vår sektor.

NHH kan slutte seg til mange av de bekymringer utvalget vektlegger for utviklingen generelt innen høyere utdanning og forskning i Norge – så som små og sårbare fagmiljø, for sterk spredning av de faglige ressursene, oppblomstring av (ikke-bærekraftige) studieprogrammer på master- og PhD-nivå, mangel på kvalitet i mange tilbud, osv. Men samtidig skjer det mye positivt i sektoren – det finnes mange institusjoner med sterke fagtradisjoner og solid posisjon, det produseres forskning på topp internasjonalt nivå, det finnes studieprogrammer som er svært populære både nasjonalt og internasjonalt, og det finnes utstrakte samarbeidsrelasjoner mellom mange institusjoner – for bare å nevne noen sentrale trekk. Så selv om vi deler mye av utvalgets bekymring for mange sider av den utviklingen vi ser, mener vi at flertallet i utvalget kanskje tegner et for pessimistisk bilde.

Utvalget kommer med mange gode innspill og forslag til den videre utvikling av sektoren i Norge. I denne høringsuttalelsen vil vi ikke kommentere alle analysene og forslagene. Vi vil i stedet konsentrere våre kommentarer om det vi mener er de mest relevante og samtidig kanskje også mest kontroversielle delene av utvalgets innstilling. Vi tillater oss også å diskutere innstillingen spesielt sett fra NHHs ståsted som en vitenskapelig høyskole.

Etter vår mening representerer vitenskapelige høyskoler et meget verdifullt bidrag til kvalitet og mangfold innen høyere utdanning og forskning i Norge. Vi mener at innstillingen i altfor liten grad diskuterer de positive sider denne type institusjoner representerer. Av denne grunn vil vi legge relativt stor vekt på å bruke eksempler fra vitenskapelige høyskoler og argumentere for de kvaliteter disse står for. Vi vil også bruke NHHs posisjon som eksempel, der det er relevant. Vi vil derfor innledningsvis presisere at selv om vi i våre kommentarer fokuserer på de deler som synes mest relevante sett fra NHHs synsvinkel, har vi stor forståelse for og kan stille oss bak mange av de øvrige forslag som fremkommer i innstillingen.

De deler vi spesielt vil omtale, er:

- a. Utviklingstrekk og utfordringer i norsk høyere utdanning - institusjonsstruktur
- b. Styring og ledelse
- c. Universitetsakkreditering
- d. Finansieringssystemet
- e. Styrket forskerutdanning
- f. Sentre for fremragende undervisning
- g. Internasjonalisering

NHH har involvert sin organisasjon bredt i utarbeidelsen av denne høringsuttalelsen. Uttalelsen er basert på styrebehandling 17. april 2008.

2. Hovedbudskap fra NHH

Den primære utfordringen fremover er å sikre at Norge som nasjon uavhengig av organisatoriske løsninger og geografiske forhold har *fagmiljøer* som er på internasjonalt nivå innen relevante fagområder samtidig som vi har mangfold og diversitet i utdanningstilbudet som tilfredsstillende samfunnets behov for kunnskap og kompetanse.

Det internasjonale kvalitetsnivået som mange sikter mot er resultat av årelang utvikling gjennom både samarbeid og konkurranse mellom mange og ulike aktører. Det kan ikke hevdes at dette nivået verken direkte eller indirekte er en følge av bestemte organisatoriske løsninger som kan være klare forbilder for Norge. Det er etter vår oppfatning liten grunn til å tro at sammenslåing av *institusjoner* til større organisatoriske enheter nødvendigvis vil kunne gi større og mer slagkraftige *fagmiljøer*.

Utvalget slår fast at Norge har en godt utbygd struktur av universiteter og høyskoler som på en vellykket måte har sikret alle deler av landet tilgang på høyere utdannet arbeidskraft til arbeidslivet. Det vil være urealistisk og vel heller ikke nødvendig å ha som mål at alle *fagmiljøene* ved de høyere utdanningsinstitusjonene i landet skal være på internasjonalt toppnivå samtidig som man skal ivareta geografisk spredning av en stor portefølje av fagtilbud. Utvalget selv understreker behovet for bred tilgjengelighet og mangfold og diversitet i utdanningstilbudene. Det er da litt paradoksal at man legger så stor vekt på at en bestemt organisatorisk løsning best bidrar til dette. NHH er enig med innstillingens hovedmål om at det må settes i verk tiltak for å sikre kvaliteten i høyere utdanning og at denne samlet sett må bringes opp på et høyere nivå for å kunne stå sterkere internasjonalt. Men vi mener at det samme målet kan nås bedre på andre måter enn gjennom flertallets hovedforslag om en ny institusjonsstruktur gjennom sammenslåinger.

Utvalget mener også at helhetlig politisk styring best ivaretas gjennom institusjons-sammenslåinger. Av situasjonsbeskrivelsen fremgår det at den mangelfulle politiske styringen skyldes at de institusjonene vi har nå er seg selv nok, og at konkurransen om studenter og ressurser og dagens strukturelle styringsparametere ikke gir mulighet for strategisk styring i og av sektoren. NHH mener at det ikke er godtgjort i utvalgets innstilling at flercampus-institusjoner faktisk vil bidra til mer helhetlig politisk styring og mer samarbeid og arbeidsdeling. Det er et meget vidtrekkende forslag med betydelig risiko for manglende eller utilsiktede effekter. Kostnadene med tiltaket er heller ikke tilstrekkelig synliggjort og er sannsynligvis undervurdert.

NHH mener at særuttalelsen fra utvalgets mindretall med en nærmere bearbeiding av de tilhørende forslag er det som vil gi det beste grunnlaget for å løse de problemene som påpekes i utvalgets situasjonsbeskrivelse.

Oppsummering

NHH er enig i:

- at det er behov for en mer strategisk og langsiktig politisk styring av sektoren som helhet for å sikre optimal arbeidsdeling institusjonene imellom og at finansieringssystemet må utformes for å understøtte dette
- at det er behov for å sikre sterkere fag- og forskningsmiljøer
- at det kreves en bred satsing på organisert forskerutdanning
- at uheldige utslag av konkurransen institusjonene imellom må korrigeres

NHH er ikke enig i:

- at sammenslåing av institusjoner til større organisatoriske enheter gjennom en flercampusmodell vil sikre større og mer konkurransedyktige fagmiljøer og bidra til å løse hovedutfordringene sektoren står overfor
- at kriterier for universitetsakkreditering skal svekkes
- at det skal gjøres endringer i reglene for institusjonsledelse på det nåværende tidspunkt
- at det skal gjøres større endringer i finansieringssystemet før den varslede helhetlige evalueringen av dagens finansieringsordning er gjennomført

NHH foreslår:

- at eventuelle institusjonssammenslåinger må være frivillige og basert på faglige og organisatoriske vurderinger i det enkelte tilfelle
- at vitenskapelige høyskoler må kunne opprettholdes som selvstendige institusjoner på universitetsnivå uavhengig av hva som skjer med selve kategorien vitenskapelige høyskoler
- at kravene til universitetsakkreditering bør skjerpes og gjøres mer kvalitative snarere enn kvantitative
- at endring av institusjonskategori fra høyskole til universitet må gjøres til gjenstand for både politisk og økonomisk vurdering i tillegg til de rent faglige vurderinger
- at nettverkløsninger for å fremme arbeidsdeling nasjonalt og internasjonalt må stimuleres på master og PhD-nivå og belønnes via finansieringssystemet
- at rammevilkår for konkurranse må gjennomgås for å sikre optimal arbeidsdeling i sektoren

3. Utdypende kommentarer

3.a Utviklingstrekk og utfordringer i norsk høyere utdanning - institusjonsstruktur

Norges Handelshøyskole er som nevnt innledningsvis i hovedsak enig i situasjonsbeskrivelsen og i mulige utfall av en ukorrigert videreutvikling av dagens styringssystem i sektoren slik dette fremholdes av utvalgets flertall. Spesielt er det grunn til å være bekymret for kvalitetsproblemer som kan oppstå i forskningsaktiviteten og i doktorgradsutdanningen som følge av at mange fagmiljøer ikke vil kunne oppnå og beholde den kritiske størrelsen som er nødvendig for å holde et forsvarlig kvalitetsnivå. Flertallet tar imidlertid for gitt at dagens organisering og systemer for kvalitetssikring og økonomisk styring av sektoren ikke er tilfredsstillende, og spesielt at dagens system ikke gir gode nok muligheter for helhetlig politisk styring. De legger dermed et noe pessimistisk syn til grunn for sin vurdering av den sannsynlige videre utvikling av sektoren de neste 10-20 årene.

Utvalgets flertall slår fast at de negative utviklingstrekkene skyldes institusjonenes autonomi og konkurranse dem i mellom om status og ressurser. Både autonomi og konkurranse i sektoren er resultater av en bevisst valgt politikk som hittil har hatt bred oppslutning. Den valgte politikk har representert betydelige omlegninger av aktiviteten i sektoren. Dersom det kunne påvises alvorlig systemsvikt som følge av denne, ville det selvfølgelig være naturlig å se på behovet for å endre de valg som er gjort. Men NHH kan vanskelig se at det foreligger noen fare for systemsvikt som tilsier en total *reversering* av den omforente politikk for sektoren. Det er imidlertid helt naturlig å se på om det skal gjøres korrigeringer og tilpasninger av den kursen som er valgt, men da uten at dette går på bekostning av institusjonenes autonomi og naturlig kvalitetsfremmende konkurranse.

Når utvalgets flertall legger til grunn at den fremtidige utvikling og kvalitet i sektoren sterkt vil avhenge av organisasjons-/institusjonsstruktur og konkurranseforhold, og med dette som utgangspunkt foreslår sine hovedgrep, ville det vært naturlig at det ble foretatt en grundig analyse med organisasjonsteoretisk tilnærming, hvor også insentivstrukturen i finansieringsmodellen ble sett i sammenheng. Vi savner imidlertid en slik analyse.

Hovedgrepet som utvalgets flertall foreslår for å bøte på de negative utviklingstrekkene, er en omfattende omorganiseringsprosess som skal berøre alle institusjoner i den statlige delen av høyere utdanning. Som påpekt innledningsvis mener NHH at utvalgets grunnsyn er noe pessimistisk når det gjelder den videre utvikling i sektoren. Dagens situasjon er resultat av relativt omfattende endringsprosesser de senere årene med en generell innføring av mål og resultatstyring i staten for å gi institusjonene utviklingsmuligheter ut fra egne forutsetninger og egne valg. Såpass store endringer må gis en viss tid til å sette seg, før man eventuelt gjør om på beslutningene som ligger til grunn. Det må forutsettes at mål- og resultatstyring innebærer at de politiske myndigheter følger med på sektorens utvikling, og tilpasser rammevilkår og gir insentiver som fører sektoren som helhet i ønsket retning ut fra den til enhver tid gjeldende politikk. Det kan synes som om utvalget legger til grunn at dagens opplegg ikke gir noen mulighet til overordnet politisk styring. Det kan godt være at dagens finansieringsmodell ikke er treffsikker nok eller ikke har de riktige insentivvirkningene, men da bør man sette fokus på disse forholdene før man går inn på krevende omorganiseringsløsninger med usikker treffsikkerhet og store omstillingskostnader. Eksempelvis finnes det i dagens finansieringsmodell ingen insentiver som belønner faglig samarbeid og støtter opp om utdanningstilbud på tvers av institusjoner. Da er det jo i stedet lagt til rette for etablering av konkurrerende fagtilbud i et begrenset marked.

Utredningen ser heller ikke ut til å ha noe forskningsmessig underlag for begrepet ”optimal størrelse” for et forskningsmiljø og ser ikke på hvordan dette kan variere mellom fagfelt og faglig nivå. Når så etablering av større enheter heller ikke skal baseres på frivillighet, stiller vi spørsmålsteget ved om hovedgrepet vil ha den tilsiktede virkning. Det foreligger betydelig organisasjonsteoretisk kunnskap til å belyse mange sider ved slike prosesser som flertallet legger opp til og som ikke overbeviser oss om at grepet vil ha den ønskete effekten.

Etter NHHs oppfatning undervurderer flertallet også de betydelige styrings- og ledelsesutfordringer som ligger i deres forslag. Det vil være utfordringer forbundet med geografisk avstand, faglige prioriteringer og integrering av ulike kulturer. Det vil også bli større avstand mellom institusjonsledelse og fagmiljøer, og ikke minst mellom institusjonsledelsen og studentene.

En høringsuttalelse gir ikke rom for alle forhold som burde vært omtalt, men vår hovedkonklusjon er at det ikke er godtgjort at hovedgrepet er treffsikkert i forhold til de problemer utvalget mener det skal løse. Selv om det er gjennomført visse økonomiske beregninger av forslaget, er vi ikke sikker på at alle komponenter er innberegnet eller lar seg beregne. Spesielt gjelder dette kostnader ved fusjons- og omstillingsprosessene. Det er derfor en altfor høy risiko å ta å følge flertallets forslag når det gjelder fremtidig institusjonsstruktur.

Spesielt om NHH

NHH har lite å vinne og mye å tape på en eventuell sammenslåing med andre norske institusjoner. Som vitenskapelige høyskole – eller spesialuniversitet, som er en bedre betegnelse – er NHH en spesialisert institusjon med store og sterke fagmiljøer innenfor våre områder, og med en solid posisjon i det nasjonale markedet. Vi rekrutterer studenter fra hele landet, og vi utdanner kandidater til hele landet. NHH har også en sterk internasjonal orientering, og rekrutterer stadig flere internasjonale studenter til sine studieprogrammer.

Det er vanskelig å se at det finnes noen naturlig fusjonspartner for NHH, og det er også vanskelig å se at det skulle være noe å vinne – faglig eller administrativt – på å fusjonere. Derimot kan det være mye å tape på en slik fusjon.

NHHs merke og posisjon er vel innarbeidet i det norske, og etter hvert også i det internasjonale, markedet. Posisjonen og omdømmet er bygget opp gjennom NHHs over 70-årige historie, og vi frykter at den sterke stillingen institusjonen har, lett kan svekkes dersom NHH skulle måtte inngå som del av et større, fusjonert universitet med sammensatt eller uklart fagprofil.

Vi vil også fremheve at autonomi, fleksibilitet og tilpasningsevne er viktig for å opprettholde posisjonen nasjonalt og internasjonalt. Dette er sentrale faktorer for å kunne være attraktiv både som studiested for de beste studentene og som arbeidsplass for høyt kvalifiserte fagfolk i et stadig tøffere internasjonalt marked.

NHH er internasjonalt akkreditert gjennom den europeiske akkrediteringordningen EQUIS (European Quality Improvement System). Dette beror på at vi holder høy internasjonal standard som handelshøyskole, og at så vel forskning som undervisning oppfyller de høye kvalitetskrav som stilles internasjonalt. Et element som det legges stor vekt på i slike akkrediteringer, er institusjonenes autonomi. Autonomi sees på som en forutsetning for å kunne være tilpasningsdyktig og gi den kvalitet som kreves på alle nivåer.

Internasjonalt er det god tradisjon for at handelshøyskoler, eller business schools, er selvstendige institusjoner. Så vel i våre naboland som i andre europeiske land er det mange business schools av samme type som NHH. Det skulle være nok å nevne Handelshögskolan i Stockholm, Copenhagen Business School, Università Commerciale Luigi Bocconi, Universität St. Gallen og HEC School of Management. Det finnes riktignok også eksempler på topp business schools som er tilknyttet et universitet, men disse har som regel svært stor grad av selvstyre og autonomi. Noen eksempler er London School of Economics og London Business School – to konkurrerende institusjoner som begge formelt er knyttet til University of London. Poenget er altså at slike handelshøyskoler enten er helt selvstendige institusjoner eller de er enheter med større grad av autonomi enn det vi kan se for oss at en enhet ved et

stort, fusjonert universitet i Norge vil komme til å ha. Vi mener derfor at vi følger en solid internasjonal tradisjon og trend når vi argumenterer for at NHH også i fremtiden vil gjøre det best som en selvstendig og uavhengig institusjon på universitetsnivå.

Samarbeid og nettverk

Det betyr ikke at NHH ikke skal samarbeide med andre. Det gjør vi allerede på mange plan, både nasjonalt og internasjonalt. Av nasjonale nettverk og samarbeidsrelasjoner kan vi for eksempel nevne samarbeidet gjennom Nasjonalt råd for økonomisk-administrative fag (NRØA), initiativet til en nasjonal forskerskole i økonomisk-administrative fag, betydelig rekruttering fra andre institusjoner til våre masterprogrammer, samarbeid med UiB og HiB om felles tilbud innen innovasjon og entreprenørskap, samarbeid med UiO om en nasjonal gründerskole, samarbeid med UiB innen språkfag, samfunnsøkonomi og rettsvitenskap, og samarbeid med NTNU om det felles programmet Master of Technology Management.

Det internasjonale samarbeidet er minst like viktig. Internasjonalt er NHH med i de to meget prestisjefylte og innflytelsesrike nettverkene CEMS (Community of European Management Schools) og PIM (Partnership in International Management), i tillegg til å ha bilaterale samarbeidsavtaler med en rekke institusjoner i hele verden. Gjennom CEMS tilbyr vi en felles europeisk (og etter hvert global) mastergrad som de siste årene har vært helt i toppen av Financial Times rankinglister. På forskningssiden er våre forskere engasjert i omfattende nettverk og samarbeidsrelasjoner nasjonalt og internasjonalt.

Det spesielle med samarbeidsrelasjonene for en institusjon som NHH, er at vi samarbeider bredt med mange andre institusjoner, men gjerne bare med en del av institusjonen snarere enn med hele institusjonen (jfr. eksemplene over). Vi har ulike relasjoner med ulike grupper av samarbeidspartnere – alt etter formålet med samarbeidet. Slike fruktbare samarbeidsrelasjoner lar seg godt realisere i en nettverksløsning, men ikke gjennom fusjoner med et fåtalls andre institusjoner. En nettverksmodell er derved veien å gå – og eksemplene viser at det allerede finnes mye slikt samarbeid mellom institusjoner. Det er også rom for å videreutvikle slike relasjoner.

3b Styring og ledelse

Bakgrunnen for forslagene i innstillingen synes å være et ønske om styrket faglig ledelse, men på en slik måte at hensynet til statlig styring også er ivaretatt. I så måte er forslagene nært knyttet til forslaget om større og mer slagkraftige institusjoner gjennom sammenslåinger.

Det er imidlertid vanskelig å si om forslagene i kapittel 7 også er ment å være relevante i en situasjon uten de foreslåtte sammenslåingene. Vi konstaterer at departementet i St.meld. nr. 7 (2007-2008) om evaluering av kvalitetsreformen slår fast at endringene som ble innført i forbindelse med siste lovrevisjon i 2005, og som innebærer at institusjonene har stor frihet i valg av ledelsesmodell, ikke bør reverseres. NHH mener at dette er den mest fornuftige konklusjonen så kort tid etter at dagens ordning ble innført.

Det kan uansett stilles flere spørsmål ved den foreslåtte modellen. For det første er det vanskelig å se begrunnelsen for at en rektor som er institusjonens øverste (enhetlige) leder, og dermed styrets reelle sekretær og ansvarlig for at styrets vedtak iverksettes, også skal være (menig) medlem av styret. En slik ordning er kanskje typisk for småbedrifter (f.eks.

familiebedrifter), men ikke vanlig for større bedrifter. Forslaget virker derfor uforklarlig i og med at utvalget i sin innstilling foreslår større institusjoner gjennom sammenslåing.

Videre kan det stilles spørsmålstegn ved om en rektor med det ansvar som tilligger rollen som enhetlig leder, reell styresekretær og menig styremedlem, skal kunne velges. I en slik situasjon vil styret praktisk talt være helt uten muligheter til å vurdere og eventuelt avsette rektor.

Forslaget om en alternativ modell med eksternt styreflertall er heller ikke begrunnet. Det vises bare kort til at noen av medlemmene i utvalget mener at institusjonene er best tjent med eksternt styreflertall. Modellen med eksternt styreflertall og rektor som menig styremedlem vil for øvrig redusere antall medlemmer valgt blant ansatte i undervisnings- og forskerstilling til ett medlem. Dette må oppfattes som en svært uheldig løsning.

Ellers merker vi oss at utvalget foreslår at det presiseres i loven at institusjonene ved valg eller ansettelse av rektor må bruke henholdsvis nominasjonskomité eller søkekomité med representasjon fra ansatte og studenter. Det synes vi er en god idé, og det praktiseres allerede idag ved flere institusjoner. Utvalget går derimot ikke inn for at institusjonen selv skal få økt innflytelse over utvelgelsen av ekstern styreleder og eksterne styremedlemmer. Det burde kanskje også vært en komitévurdering av dette. Utvalget understreker på sin side departementets mulighet til å gå utenom forslagslisten fra institusjonen. Det hadde vært å foretrekke om institusjonen selv hadde noe større innflytelse og dermed større sikkerhet for å få inn formålstjenlige styremedlemmer og -leder.

Utvalget ønsker å opprettholde ordningen med at institusjonene selv skal kunne bestemme styring og ledelse internt i institusjonen. Dette virker både selvsagt og rimelig.

3c Universitetsakkreditering

Et av utvalgets viktigste ankepunkt mot dagens struktur og utvikling i sektoren, er den iboende "akademiske drift" som ligger i systemet for institusjonsakkreditering. Kriteriet for å bli akkreditert som universitet – 5 mastergradsstudier og 4 doktorgrader – har ifølge utvalget ført til en oppblomstring av nye tilbud på master- og doktorgradsnivå i et omfang som ikke er bærekraftig. Dette er en viktig grunn til den fragmenteringen vi har opplevd, og det har gitt oss mange små og sårbare fagmiljøer.

Som respons på dette, diskuterer utvalget flere mulige alternativer – fra å skjerpe kriteriene for å kunne bli universitet, til å slippe universitetstittelen helt fri. Utvalgets flertall ender opp med å foreslå en ny universitetsdefinisjon der kravet til antall doktorgrader reduseres til én, mens det samtidig stilles krav til institusjonens størrelse (5000 studenter).

NHH er skeptisk til dette forslaget. Vi mener svaret på de utfordringer utvalget selv beskriver, ikke kan være å svekke kravene til å bli universitet – snarere tvert imot. Etter vår mening bør det stilles klare *kvalitative* krav for å oppnå universitetsstatus. Det sentrale kan verken være hvor mange doktorgradsutdanninger man har eller hvor stor institusjonen er, men at den kan vise til stabil og solid forskning og forskerrekruttering over tid. Det betyr at det bør foretas en inngående kvalitetsvurdering langs flere dimensjoner i hvert enkelt tilfelle i forbindelse med søknad om universitetsstatus. Utover den rent faglige vurderingen, må det

også gjøres politiske og økonomiske vurderinger av ønsket om og konsekvensene av å innvilge universitetsstatus. Således er NHH enig med utvalgets mindretall på dette punktet.

Om vitenskapelige høyskoler

Kategorien ”vitenskapelige høyskoler” har lang tradisjon i norsk høyere utdanning, og er godt etablert som betegnelse på institusjoner på universitetsnivå med mer spesialisert profil enn de tradisjonelle universitetene. De vitenskapelige høyskolene har i et innspill til utvalget foreslått at ”spesialuniversitet” ville være en bedre betegnelse enn ”vitenskapelig høyskole”, nettopp for å markere at dette er universiteter med en spesialisert profil. Utvalgets flertall foreslår at kategorien bør utgå; det begrunnes med at den omfatter relativt få institusjoner, og at disse gjennomgående er ganske små. Det gis ingen faglig begrunnelse for å foreslå at kategorien oppheves.

Vi vil fremheve at de vitenskapelige høyskolene generelt holder høyt faglig nivå. Det er spesialiserte institusjoner med et nasjonalt ansvar for fagets utvikling og med rekruttering av studenter fra hele landet og utdanning av kandidater til hele landet. Det er også institusjoner med sterk internasjonal orientering, og med fokus på internasjonale nettverk og internasjonalt samarbeid. De vitenskapelige høyskolene kan gjennomgående vise til sterke og store fagmiljøer på sine områder, selv om institusjonene som sådan ikke er spesielt store. Slik sett kan vi derved si at vitenskapelige høyskoler, eller spesialuniversiteter, nettopp står for det utvalget etterlyser – faglig styrke og forskning på høyt internasjonalt nivå og svært etterspurte og attraktive studieplasser. Institusjonene bidrar også til mangfoldet i sektoren.

NHH mener at det i en fremtidig institusjonsstruktur må være rom for denne type spesialiserte institusjoner på universitetsnivå. Hvorvidt det best lar seg gjøre gjennom en egen kategori med betegnelsen ”vitenskapelig høyskole” eller ”spesialuniversitet”, eller om det bedre realiseres ved at den fremtidige definisjonen av et universitet åpner for denne type institusjoner, er ikke det viktigste. Det sentrale momentet må være at det også i fremtiden innen universitetsklassen må kunne være rom for selvstendige, spesialiserte institusjoner av denne typen på høyt faglig nivå. En mulighet for å realisere det, er gjennom å innføre et mer kvalitativt kriterium for å bli akkreditert som universitet (se avsnittet over). En annen er å følge utvalgets flertallsforslag, men gjøre unntak for størrelseskravet. Dette siste åpner også utvalget selv for, ved at de fremhever at ”eventuelt kan det gjøres unntak for størrelseskravet for institusjoner som hovedsakelig har en nasjonal profil og nasjonale oppgaver på spesielle områder” (Utvalgets innstilling, side 66). Så vidt vi kan bedømme, må dette være spesielt relevant for de vitenskapelige høyskolene.

Spesielt om NHH

NHH er etter vår mening et godt eksempel på at spesialiserte institusjoner kan gjøre det meget godt både på forsknings- og utdanningssiden, og tilfredsstille alle de kvalitative krav som bør stilles til en institusjon på universitetsnivå. NHH utdanner flere siviløkonomer enn noen annen institusjon i landet. Bachelorstudiet på NHH var det studium i landet – på tvers av alle fag og institusjoner – som hadde størst antall førsteprioritetssøkere både i 2007 og 2008, og opptakskravene er høye. NHHs masterstudier tiltrekker seg mange studenter fra andre institusjoner i både inn- og utland, i tillegg til studenter fra eget bachelorprogram. NHH har et velfungerende, internasjonalt doktorgradsstudium med stabil produksjon, og har nylig tatt

initiativ til å danne en nasjonal forskerskole innen økonomisk-administrative fag. NHH er internasjonalt akkreditert, er med i svært prestisjefylte internasjonale nettverk, og har studentutvekslingsavtaler med nesten 130 topp institusjoner i hele verden. I Forskningsrådets nylig gjennomførte evaluering av norsk økonomisk forskning, kom fagmiljøene på NHH ut på topp i landet, kun matchet av Universitetet i Oslos samfunnsøkonomimiljø.

Slik sett tilfredsstillende NHH alle faglige krav som bør stilles til å være et universitet – men med ca 2800 studenter har NHH kun vel halvparten av den størrelsen Stjernø-utvalget vil sette som minstekrav. Vi kan imidlertid ikke se at det foreligger noen faglig eller kvalitativ begrunnelse for dette minstekravet.

3d Finansieringssystemet

Høyere utdanningsinstitusjoner har viktige samfunnsoppgaver med svært langsiktig tidsperspektiv. Aktivitetene på institusjonene har som oftest både lang planleggingshorisont og langt tidspenn hvor kostnader pådras. Enhver finansieringsordning vil medføre at institusjonene foretar en eller annen tilpasning. Gitt langsiktigheten i virksomheten i sektoren er det derfor prinsipielt uheldig å foreta hyppige endringer i måten aktivitetene finansieres på. Departementet har vært bevisst på dette og dessuten varslet at dagens ordning vil bli underkastet en særskilt evaluering. NHH vil derfor fraråde at det gjøres store endringer på det nåværende tidspunkt. NHH gir imidlertid sin tilslutning til at det innarbeides et mer langsiktig forhold i finansieringsordningen for å gjenspeile sektorens langsiktige tidsperspektiv. Vi kan også gi vår tilslutning til at det vurderes å innarbeide strategiske elementer i ordningen for å gi rom for mer politiske føringer i sektoren, men siden dette kan åpne for lobbyvirksomhet og gi mindre transparens enn dagens løsning, er det nødvendig først å foreta en grundig analyse og vurdering av saksforholdet før større endringer foretas.

NHH vil videre påpeke at til grunn for utvalgets hovedgrep i utredningen for øvrig ligger det en antakelse om at samarbeid og arbeidsdeling i sektoren hemmes på grunn av uheldig konkurranse institusjonene i mellom. Det hadde da vært naturlig at man hadde sett på om det i dagens finansieringssystem kanskje mangler økonomiske insentiver som kunne fremme samarbeid og arbeidsdeling i sektoren og foreslått endringer ut fra dette. NHH mener at konkurranse i utgangspunktet er sunt og kvalitets- og effektivitetsfremmende. Det må være fullt mulig å etablere gode rammevilkår for sunn konkurransen institusjonene imellom, og samtidig ha et finansieringssystem som fremmer samarbeid og arbeidsdeling mellom institusjonene. NHH mener således at det i forbindelse med den forestående evalueringen av finansieringsmodellen bør vurderes endringer som gir en bedre balanse mellom insentivene til samarbeid og insentivene til konkurranse.

3e Styrket forskerutdanning

Norges Handelshøyskole støtter utvalgets forslag om å styrke forskerutdanningen for eksempel gjennom etablering av forskerskoler. Når det gjelder nettverksmodellen, mener vi at forskerskolene må være forankret på institusjonsnivå i et sterkt faglig miljø. Vi er enige i utvalgets vurderinger at slike nettverksforskerskoler vil være et viktig bidrag til å sikre doktorgradsutdanning av høy kvalitet også ved dagens statlige høyskoler. Det må imidlertid være rom for ulike modeller tilpasset de forskjellige fagområdene og fagmiljøenes særpreg.

NHH har selv tatt initiativ til etablering av en nasjonal forskerskole i økonomisk-administrative fag som har fått svært god oppslutning. Den består i dag av 14 institusjoner.

Forskerskolen bygger for øvrig på lange tradisjoner i å samarbeide om forskerutdanning. NHH har i flere tiår samarbeidet med regionale høyskoler om utdanningen av forskere med veiledning på tvers av institusjonene. Dette samarbeidet var en del av aktiviteten i det såkalte Norgesnett som ble etablert på 80-tallet. Utvalgets egen utredning dokumenterer at samarbeid gjennom forskerskoler er kommet godt i gang og NHH mener at dette er eksempel på at det innenfor dagens institusjonsstruktur er fullt mulig å komme langt i arbeidsdeling uten de store omorganiseringene som utvalgets flertall legger opp til.

NHH støtter også utvalgets vurdering av at styrking av forskerutdanningen bør ha høy prioritet, sammen med satsingen på rekruttering. En analyse utført av Arbeidsutvalget i Nasjonalt Råd for Økonomisk-Administrativ utdanning viser at det er behov for en betydelig økning i antall PhD-kandidater innenfor de økonomisk-administrative fagene i årene fremover.

3f Sentre for fremragende undervisning

NHH er enig med utvalget i at undervisning og forskning er sidestilte oppgaver ved universiteter og høyskoler og at det er viktig å stimulere til utvikling og innovasjon i læringsmåter og pedagogisk tilrettelegging av undervisningen.

Det er derfor naturlig å vurdere kvalitetsfremmende tiltak for undervisningsaktivitetene, men utvalget sier selv at man ikke har grunnlag for å hevde at det generelt er lav kvalitet på undervisningen i Norge. Utvalget er likevel bekymret for at de sterkeste motivene og den største prestisjen for de faglige ansatte er knyttet til forskning, og mener derfor at det er behov for tiltak som kan bringe kvaliteten i undervisningen i fokus. Vi stiller oss spørrende til dette premisset og mener bildet er mer nyansert, av flere grunner. Dagens finansieringsordning stimulerer til økt fokus på undervisning ved at høy produktivitet og studentgjennomstrømming honoreres. Gjennom NOKUT har vi videre fått en sertifisering av institusjonene og en kontroll med kvalitetsstyringen som vi ikke har hatt tidligere. Vi mener at disse tiltakene også har vridd fokuset i større grad mot undervisningskvalitet, og NHH deler derfor ikke fullt ut utvalgets bekymring. Men vi er allikevel enige i at det kan være gode grunner til å legge tilrette for økt satsing på undervisningskvalitet og pedagogikk.

Utvalget foreslår at det etableres sentre for fremragende undervisning, inspirert av ordningen med sentre for fremragende forskning for å øke oppmerksomheten rundt undervisningsoppgavene ved institusjonene. Vi er ikke sikre på at dette er den beste løsningen for å oppnå det som er utvalgets hensikt, selv om vi er positive til at det iverksettes tiltak som bidrar til videre pedagogisk satsing og utvikling av undervisningskvaliteten i sektoren. Vi mener imidlertid at sammenligningen med sentre for fremragende forskning ikke er god. Forskning av høy kvalitet er avhengig av å fungere i et godt, samlokalisert forskningsmiljø – vi får ikke god forskning av å plassere enkeltforskere rundt omkring i landet. Derfor kan etablering av Sentre for fremragende forskning være med på å løfte kvaliteten på forskningen. God undervisning derimot, er avhengig av å fungere godt der hvor studentene er. Hvis studentene er spredd rundt i landet på ulike institusjoner, må også ansvaret for at undervisningen er god, bli spredd. Det er ikke slik at vi får god undervisning ved å samlokalisere ansvaret for dette i et senter. God undervisning er avhengig av at man har personer som har *både* gode faglige og

gode pedagogiske evner. God pedagogikk er direkte knyttet opp til forståelsen av det enkelte fagområdet.

Vi er derfor ikke overbevist om at man vil oppnå den overføringsverdien fra sentre for fremragende undervisning til de respektive undervisningsinstitusjonene som utvalget baserer sitt forslag på.

3g Internasjonalisering

Et viktig element i utvalgets mandat er å vurdere tiltak for å sikre at strukturen i sektoren legger til rette for fortsatt økende internasjonalt samarbeid innenfor høyere utdanning og forskning. Med dette som utgangspunkt, diskuterer utvalget betydningen av og mål for internasjonaliseringen. I diskusjonen fremheves slike ting som studentmobilitet (-utveksling) og internasjonalisering hjemme, men utvalget savner en debatt om hva internasjonaliseringen faktisk skal tjene til, samt en nasjonal, overordnet strategi på området.

NHH slutter seg i all hovedsak til utvalgets vurderinger og ser derfor i likhet med utvalget frem til stortingsmeldingen om internasjonalisering av utdanning som departementet vil legge frem til høsten.

For øvrig støtter NHH fullt ut utvalgets oppfatning om at internasjonalisering er et viktig område for norsk høyere utdanning og at dette feltet må gis stor oppmerksomhet fremover. Det hersker neppe tvil om at internasjonalisering gjør høyere utdanning bedre og kvalifiserer ferdige kandidater til bedre og mer produktiv innsats på forskjellige samfunnsområder. NHH gir spesielt sin tilslutning til forslaget om at institusjonene fortsatt skal være de fremste bærere av internasjonaliseringen - gjerne innenfor rammene av en nasjonal, overordnet strategi. NHH har allerede et velutviklet internasjonaliseringssopplegg med omfattende studentmobilitet og betydelig internasjonalisering hjemme. Videre deltar NHHs fagpersoner regelmessig i internasjonale forskningssamarbeid og på den internasjonale publiseringsarena.

NHH er enig med utvalget om nødvendigheten av å styrke bevilgningene til institusjonenes internasjonaliseringsarbeid. Dette bør etter vår oppfatning skje i form av en kombinasjon av insentiver til institusjonene og mer målrettede nasjonale satsinger. Eksempler på det første vil være heving av satsene i den resultatbaserte undervisningsfinansieringen, godskriving av studiepoeng for utreisende studenter og mobilitetstilskudd til lærerutveksling. Som eksempel på nasjonale satsinger kan nevnes øremerkede stipendprogrammer på master- og PhD-nivå, styrking av kvoteordningen og strategier for utvalgte regioner (Nord-Amerika, Latin-Amerika, Kina/India mv).

Vi vil også gi vår fulle tilslutning til utvalgets forslag om at institusjonene må arbeide for at avtaler med internasjonale partnerinstitusjoner gir grunnlag for institusjonelt partnerskap på et bredere plan enn bare studentmobilitet. NHH er allerede kommet langt på dette feltet gjennom samarbeid om internasjonale fellesprosjekter, fellesgrader og -programmer (joint degrees/ double degrees) med ledende institusjoner over hele verden. Dette er nå et sentralt element i NHHs strategi for internasjonalisering.

Med bakgrunn i våre erfaringer med og resultater innenfor internasjonalisering, stiller vi oss tvilende til utvalgets vurdering om at større institusjoner vil være bedre rustet til å møte utfordringene på internasjonaliseringsområdet enn hva mindre institusjoner og studiesteder

som står alene, vil være. NHH er et godt eksempel på at størrelse neppe har særlig betydning for mulig suksess på dette området. NHH illustrerer derimot til fulle at en spesialisert institusjon med stor faglig tyngde og internasjonal orientering nettopp har det som skal til for å lykkes.

4. Avsluttende kommentarer

Utvalgets omfattende innstilling inneholder, som sagt innledningsvis i denne høringsuttalelsen, mange interessante og viktige forslag som det kan være vel verdt å gå videre med. Vi tenker da bl.a. på styrking av profesjonsutdanningene i høyskolene; dimensjonering og ansvar for små og utsatte fag; videre satsing på SFF og andre tiltak for målrettet styrking av nasjonalt prioriterte forskningsområder; økt fokus på likestillings spørsmål og etniske minoriteters deltakelse i høyere utdanning, osv. Vi kan langt på vei slutte oss til intensjonene bak forslagene på disse områdene, selv om vi ikke i detalj har gått inn på de spesifikke løsninger som foreslås.

Vi har imidlertid i denne høringsuttalelsen tillatt oss å legge mest vekt på de delene av innstillingen som vi finner mest relevant for NHH og der vi samtidig har ment at vi har viktige kommentarer og bidrag å komme med. Hovedbudskapet vårt er at de utfordringer norsk høyere utdanning og forskning står overfor er mange og sammensatte, og da er det vanskelig å se at ett eller noen få, generelle hovedgrep skal kunne bidra til å møte disse utfordringene og bringe sektoren videre. Mangfold og diversitet er viktig – også når det gjelder den fremtidige strukturen i vår sektor. Det er for eksempel ingen entydig sammenheng mellom institusjonsstørrelse og kvalitet på fagmiljøene eller studietilbudet; tvert imot finnes det mange små institusjoner som holder høyt internasjonalt faglig nivå, samtidig som de er svært attraktive som studiesteder. Vitenskapelige høyskoler er av denne typen, og vi har i denne høringsuttalelsen argumentert for at det også i fremtiden skal være rom for denne type selvstendige, spesialiserte institusjoner på universitetsnivå.

Samfunnets behov for kunnskap og kompetanse er ikke statisk og vil påvirkes av både internasjonal utvikling og nasjonale særforhold. Det har tidligere vist seg vanskelig å forutsi fremtidige behov for utdanning og forskning. Utviklingen viser seg ofte mer mangfoldig og uventet enn det man er i stand til å planlegge for. Også av denne grunn vil det etter NHHs mening ikke være hensiktsmessig å utforme en gjennomgående og ensartet struktur for høyere utdanning slik som flertallet legger opp til i sin innstilling.